

-АЛІМПІЯДНЫЯ ЗАДАННІ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

2010 - 2011 навучальны год

8 клас

Заданне 1. “Прыгатуйце” мачанку, размясціўшы сказы ў неабходнай паслядоўнасці.

МАЧАНКА ПА-СЯЛЯНСКУ

1. Да мачанкі падаць бліны або вараную бульбу.
2. Кавалкі свініны і сырой сялянскай каўбасы абсмажыць.
3. Паставіць на 20-25 хвілін у духоўку.
4. Дадаць соль, лаўровы ліст, пакласці кавалачкі падсқваранага разам з цыбуляй сала, а таксама свініну і каўбасу.
5. Пшанічную або ячную муку развесці халоднай вадой і ўліваць у кіпень, увесь час памешваючы, да ўтварэння рэдкай мучной падліўкі.

Заданне 2. Правільна запішыце словазлучэнні, знайшоўшы неадпаведнасці ў іх арганізацыі.

1. анонс на канцэрт	
2. датычыцца нам	
3. зарука для плённага развіцця	
4. пачцівы да старых	
5. хвалявацца пра дзяцей	

Заданне 3. У падборцы прыведзеных сказаў адзначце «лішні». Растлумачце свой выбар.

1. Якія знаёмыя назвы і словы! Якая цудоўная родная мова!
2. “Марылька, якая ты прыгожая сёння! “- чуваць Косцеў голас. “Ці толькі сёння?” – пытае Марылька.
3. Уставай, беларуская зямля, - чуеш, пачалося!
4. А колькі ўсіх ў памяці вузлоў, што нас звязалі, родны край, з табой.
5. І дзе на свеце ёсць такая, як Нёман, рэчачка другая?!

Заданне 4. Разбярыце сказы па членах сказа (графічна) і вызначце, якія з варыянтаў прыведзеных канструкцый адпавядаюць проціпастаўленню “сказ неразвіты–развіты”.

Неразвіты сказ	Варыянт развітага сказа
1. Скончыўся лівень!..	Вось ужо і скончыўся лівень!..
2. Конік застракатаў.	У ржышчы жытнёвым конік застракатаў.
3. На снезе след.	На непарушным снезе лёгкі заечы след.
4. Сонца.	Вясна і сонца.
5. Кружыць ліст.	Кружыць і не падае ліст.

Заданне 5. Устанавіце адпаведнасць паміж назвамі дрэў і тым, сімвалам чаго яны з’яўляюцца ў традыцыйнай культурнай спадчыне беларусаў. Пастаўце прапушчаныя знакі прыпынку.

А. Арэх	1. гэта маладзец, ператвораны ў дрэва праз праклён маці (часам бацькі) або па сваёй волі.
Б. Алешына	2. сімвал прытулку, дрэва якое ў беларусаў забараняецца ссякаць бо на ім сядзіць Божая Маці калі сыходзіць на зямлю.
В. Вярба	3. свяшчэннае дрэва у якое ніколі не б’е маланка.
Г. Груша	4. дрэва, галінкамі з лісцем якога параць гладышы каб ніхто не зачараваў малако.
	5. гэта дзяўчына, якая каб уратавацца ад замужжа са старым, перакінулася ў дрэва.

Заданне 6. Падкрэсліце выказнікі ў сказах, вызначце і запішыце іх тып.

Сказ	Тып выказніка
1. На полі неба лес страхлівы стаіць зацяты, нерухлівы (Якуб Колас)	
2. І штось незразумелае шуміць-няе чарот... (У. Жылка)	
3. Ён можа працаваць (І.Шамякін).	
4. Уладзік зараз – шыг у дзверы! (Якуб Колас)	
5. Сонца села ў цёмна-сінюю хмару – нябесную ладдзю... (В.Іпатава)	

Заданне 7. Аднавіце каардынацыю паміж дзейнікамі і выказнікамі, устанавіўшы патрэбныя літары. Растлумачце свой выбар.

- 1) Вакол у розных мясцінах свяціл[ ]ся ў цемры некалькі агнёў (І. Мележ).
- 2) У мяне з’явіл[ ]ся шмат пытанняў... (А. Мрый).
- 3) Мінул[ ] два тыдні (С. Давідовіч).
- 4) Прайшл[ ] гадзіны дзве ў гэтай бясконцай плыні думак (І. Шамякін).

Заданне 8. Калі Вы добра ведаеце беларускую нацыянальную фразеалогію, то лёгка адновіце «схаваныя» прыказкі.

- 1) Што ‘немагчыма ўтаіць, што само сябе выдае’? –
- 2) Чым ліквідуюцца ‘непрыемныя вынікі якіх-небудзь дзеянняў ці стану’?
- 3) Якую аперацыю трэба правесці, ‘перш чым зрабіць нешта сур’ёзнае’? –
- 4) Калі ёсць надзея ‘пачуць у бліжэйшы час што-небудзь новае’? –
- 5) Чым міжволі выдае сябе той, хто ‘правінаваціўся ў чым-небудзь’? –

Заданне 9. Пастаўце прапушчаныя знакі прыпынку.

***

І тады закахалася хмара...

У паплавy, ад расы прамяністыя,

І ва ўсю Беларусь маю чыстую,

Ў мары бору ў палёў абшары.

І заплакала ад кахання

І слязою чыстай абмыла
 Ўсе абшары зямлі маёй мілай
 Ўсе калыскі яе і магілы
 Ўсе змярканні яе і світанні.

І пад птушак зялёны гоман
 Нарадзіліся для абшараў,-
 Плод кахання бору і хмары,-
 Мой Дняпро і Бяроза і Нёман.

Заданне 10. Запоўніце пустыя клеткі ў табліцы:

<i>Тып мастацкага тэксту</i>	<i>Аўтар</i>	<i>Твор</i>	<i>Жанр</i>	<i>Спосабы і прыёмы раскрыцця зместу</i>
Вершаваны	Якуб Колас	“Ручэй”	Верш	1) 2)
Празаічны		“Сіročы хлеб”	Апавяданне	1) партрэт 2) дыялог

Заданне 11. Падкрэсліце “лішні” элемент у пераліку і растлумачце свой выбар:

Партрэт, паэма, пейзаж, дыялог, апісанне.

Заданне 12. Устаўце прапушчаныя словы:

Па-над белым пухам вішняў,
 Быццам сіні аганёк,
 Б'ецца, ўецца _____, лёгкі
 Сінякрылы матылёк.

Навакол усё паветра
 Ў струнах сонца залатых,-
 Ён дрыжачымі крыламі
 Звоніць _____ чутна ў іх.

І ліецца хваляй песня –
 Ціхі, ясны гімн вясне.
 Ці не _____ напявае,
 Навявае яго мне?

Заданне 13. Запішыце назву вышэй цытаванага твора і яго аўтара.

Заданне 14. Вызначце назву твора, пра які ідзе гаворка, яго аўтара і галоўнага героя:

Асуджэнне духоўнага адчужэння дарослых дзяцей ад бацькоўскага дома. Клопат маці пра дзяцей і душэўная чэрствасць, няўвага да яе з боку малодшага пакалення. Усведамленне сынам віны перад бацькамі, шчымлівае пачуццё жалю да маці. Майстэрства пісьменніка ў абмалёўцы вясковага побыту, выразная характарыстыка герояў праз іх паводзіны і ўчынкі, мастацкія дэталі: “Ён моўчкі глядзеў, як жанчыны таўклі ў багажнік вядро з мочанымі яблыкамі, а яно не ставілася, месца не хапала, нават слоікі не было як утачыць, а яшчэ на зямлі стаяла вядзёрная каструля з капустай, ручніком абвязаная. Павымалі сумкі, пачалі ставіць нанава. Куткі нарэшце ўсяму пазнаходзілі, а зачыніць багажнік не маглі”.

8 клас

ДАВЕДКІ

Заданне 1.

ПАСЛЯДОЎНАСЦЬ СКАЗАЎ: 2, 5, 4, 3, 1.

Заданне 2.

1. анонс на канцэрт	анонс <i>аб</i> канцэрце
2. датычыцца нам	датычыцца <i>нас</i>
3. зарука для плённага развіцця	зарука <i>плённага развіцця</i>
4. пачцівы да старых	пачцівы <i>са старымі</i>
5. хвалявацца пра дзяцей	хвалявацца <i>за дзяцей</i>

Заданне 3.

ПРАВІЛЬНЫ АДКАЗ: 3

Сказ **3** – клічны, пабуджальны. Сказы **1, 2, 4, 5** – клічныя.

Заданне 4.

ПРАВІЛЬНЫ АДКАЗ: пары 1, 2.

Неразвіты сказ	Варыянт развітага сказа
1. Скончыўся <u>лівень</u> !..	Вось ужо і скончыўся <u>лівень</u> !..
2. <u>Конік</u> застракатаў.	У ржышчы жытнёвым <u>конік</u> застракатаў.
3. На снезе <u>след</u> .	На непарушным снезе лёгка зачы <u>след</u> .
4. <u>Сонца</u> .	<u>Вясна і сонца</u> .
5. Кружыць <u>ліст</u> .	Кружыць і не падае <u>ліст</u> .

Заданне 5.

АДПАВЕДНАСЦЬ: АЗБ4В5Г2

A3: *Арэх, ляшчына* – свяшчэннае дрэва, у якое ніколі не б'е маланка.

B4: *Воляха, алешына* – дрэва, галінкамі з лісцем якога параць гладышы, каб ніхто не зачараваў малако.

B5: *Вярба* – гэта дзяўчына, якая, каб уратавацца ад замужжа са старым, перакінулася ў дрэва.

Г2: *Груша* – сімвал прытулку, дрэва, якое ў беларусаў забараняецца ссякаць, бо на ім сядзіць Божа Маці, калі сыходзіць на зямлю.

(Энцыклапедычны слоўнік «Беларуская міфалогія»)

Заданне 6.

1. На полі неба лес страхлівы <i>стаіць зацятый, нерухлівы</i> (Якуб Колас)	<i>састаўны іменны</i>
2. І штось незразумелае <i>шуміць-пяе</i> чарот... (У. Жылка)	<i>просты дзеяслоўны (ускладнены)</i>
3. Ён <i>можжа працаваць</i> (І.Шамякін).	<i>састаўны дзеяслоўны</i>
4. Уладзік зараз – <i>шмыг</i> у дзверы! (Якуб Колас)	<i>просты дзеяслоўны</i>
5. Сонца <i>села ў цёмна-сінюю хмару – нябесную ладдзю</i> ... (В.Іпатава)	<i>просты дзеяслоўны</i>

Заданне 7.

1) Вакол у розных мясцінах свяціл[а]ся ў цемры некалькі агнёў. (І. Мележ).

2) У мяне з'явіл[а]ся шмат запытанняў... (А. Мрый).

3) Мінул[а] два тыдні. (С. Давідовіч).

4) Прайшл[о] гадзіны дзве ў гэтай бясконцай плыні думак. (І.Шамякін).

КАМЕНТАРЫЙ: 1, 2 **сказы:** спалучэнню назоўніка са словамі *многа, мала, колькі, багата, некалькі, шмат* адпавядае форма адзіночнага ліку выказніка

3, 4 **сказы:** форма адзіночнага ліку патрабуецца ад выказніка, калі дзейнік складаецца з колькаснага лічэбніка *два* і слова *тыдзень, гадзіна* (*мінула два тыдні, прайшло гадзіны дзве*). Да таго ж, у чацвёртым сказе перадаецца значэнне прыблізнай колькасці.

Заданне 8.

1) *шыла* (*Шыла ў мяшку не схаваеш*).

2) *клінам* (*Клін клінам выбіваюць*).

3) *адмераць* (*Сем разоў адмерай, адзін раз адрэж*).

4) *пераначаваўшы* (*Пераначуем – болей пачуем*).

5) *шапкай* (*На злодзеі шапка гарыць*).

Заданне 9.

І тады закахалася хмара...

У паплавы, ад расы прамяністыя,

І ва ўсю Беларусь маю чыстую,

Ў мары бору, ў палёў абшары.

І заплакала ад кахання,

І слязою чыстай абмыла

Ўсе абшары зямлі маёй мілай,

Ўсе калыскі яе і магілы,

Ўсе змярканні яе і святанні.

І пад птушак зялёны гоман

Нарадзіліся для абшараў,-

Плод кахання бору і хмары,-

Мой Дняпро, і Бяроза, і Нёман.

Заданне 10.

Правільныя адказы: пейзаж, апісанне, Янка Брыль.

Заданне 11.

Правільны адказ: паэма.

Жанр твор; іншыя словы абазначаюць спосабы і прыёмы раскрыцця мастацкага зместу.

Заданне 12.

Правільныя адказы: шпаркі, ледзьве, сэрца.

Заданне 13.

Правільныя адказы: “Маёвая песня”, Максім Багдановіч.

Заданне 14.

Правільныя адказы: апавяданне “Дзяльба кабанчыка”, Віктар Карамазай, Сцяпан.